

พัฒนาการกับการพัฒนาชุมชน และบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติงานของพัฒนากร

ความหมายของคำว่าพัฒนากร

เพื่อการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้มีความต่อเนื่อง และสามารถมองภาพของการปฏิบัติหน้าที่ของพัฒนากรในงานพัฒนาชุมชนได้เข้าใจถ่องแท้ ในบทนี้ผู้ศึกษาจึงได้รวบรวมเอาเนื้อหาสาระในเรื่อง ความหมาย ปรัชญา แนวความคิดในงานพัฒนาชุมชน และบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติงานของพัฒนากร มาเสนอไว้พอสังเขป ดังนี้

ความหมายของคำว่าพัฒนากร พัฒนาการหรือนักปฏิบัติการพัฒนาชุมชน เป็นเจ้าหน้าที่ของกรมการพัฒนาชุมชนที่ปฏิบัติงานอยู่ในหมู่บ้านตำบลร่วมกับชาวบ้านพัฒนาสภาพแวดล้อมของชุมชน ความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการประกอบอาชีพ เป็นกลุ่มบุคคลที่กรมการพัฒนาชุมชนถือว่าเป็นตัวจักรสำคัญในการทำให้นโยบายของกรมการพัฒนาชุมชนบรรลุเป้าหมาย เป็นเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด เป็นกลุ่มบุคคลที่เป็นแนวหน้าของกรมการพัฒนาชุมชนในการออกไปต่อสู้กับความยากจน ความไม่รู้ และโรคร้ายไข้เจ็บที่คุกคามความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านชนบทไทย ซึ่งการต่อสู้ของพัฒนากรดังกล่าวจะสิ้นสุดเมื่อใดยังไม่อาจหาคำตอบได้จนกว่าจะได้พบว่ามีหมู่บ้านในชนบทสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างอิสระทุกด้าน โดยไม่ต้องคอยพึ่งพิงคนอื่น และชาวบ้านมีการอยู่ดีกินดี มีความผาสุกกันถ้วนหน้า

สำหรับความหมายของคำว่า "พัฒนากร" นั้น ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

พัฒนากร เป็นเจ้าหน้าที่รับผิดชอบประจำตำบล เป็นที่ปรึกษาปฏิบัติงานโดยใกล้ชิดกับองค์กรของประชาชน ซึ่งได้แก่ คณะกรรมการสภาตำบล คณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นข้าราชการระดับ 1-5¹

พัฒนากร เป็นเจ้าหน้าที่ที่สำคัญที่สุดในงานพัฒนาชุมชน งานพัฒนาชุมชนจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวก็ขึ้นอยู่กับพัฒนากร ดังนั้นพัฒนากรจะต้องทำงานอย่างใกล้ชิดกับประชาชนพัฒนากรจะต้องคอยกระตุ้นเตือน ชี้แนะให้ชาวบ้านเกิดความตื่นตัว²

บทบาทและหน้าที่ของพัฒนากร

สุรพล กาญจนจิตรา ได้สรุปบทบาทของพัฒนากรไว้ว่า³ พัฒนาการเกิดขึ้นมาพร้อมกับกรมการพัฒนารัฐบาล เมื่อ พ.ศ. 2505 ซึ่งได้มีการกำหนดบทบาทของพัฒนากรไว้เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับสถานการณ์ ซึ่งอาจแบ่งออกได้เป็น 3 ช่วงคือ

ช่วงแรก ระหว่าง พ.ศ. 2505-2515 ในช่วงนี้พัฒนากรมีบทบาทเป็นพัฒนากรเอนกประสงค์ (multi-purpose worker) ทั้งนี้เพราะในสมัยนั้นรัฐบาลมีข้อจำกัดในเรื่องงบประมาณ หน่วยราชการต่าง ๆ จะส่งคนลงไปในพื้นที่ได้แค่ระดับอำเภอเท่านั้น จะเห็นได้ว่าตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งต่อมาเป็นประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 218

¹ กองส่งเสริมและเผยแพร่ กรมการพัฒนารัฐบาล, เอกสารประชาสัมพันธ์ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการพัฒนารัฐบาล, 2527), หน้า 1.

² จีรพรรณ กาญจนจิตรา, การพัฒนารัฐบาล (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2522), หน้า 4.

³ สุรพล กาญจนจิตรา, ดร., "ระบบข้อมูลและการวางแผนในการพัฒนาชนบท," วารสารพัฒนารัฐบาล ปีที่ 27 ฉบับที่ 4 (เมษายน, 2531), หน้า 37-41.

ได้กำหนดให้มีแค่งที่ทำการพัฒนาชุมชนจังหวัดและอำเภอ ไม่มีที่ทำการพัฒนาชุมชนตำบลในหมู่บ้าน ตำบลจึงไม่มีเจ้าหน้าที่ที่จะให้บริการแก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึง ข้าราชการก็มีแค่อำเภอ ถ้าส่งลงไปในตำบลทั้งหมดก็ต้องใช้งบประมาณมาก จึงเกิดแนวคิดในตอนนั้นว่าถ้าอย่างนั้นให้ส่งตัวแทนของรัฐ 1 คนลงไปเป็นตัวเชื่อมประสานคือพัฒนากร เพราะฉะนั้นในปี พ.ศ. 2505-2515 นอกจากครูแล้วก็มีพัฒนากรซึ่งเป็นข้าราชการของกรมการพัฒนาชุมชนที่ลงไปทำงานอยู่ในตำบลหมู่บ้าน เพื่อจะให้เป็นตัวเชื่อมประสานระหว่างหน่วยงานของรัฐกับประชาชนที่อยู่ในหมู่บ้าน นำเอาปัญหาความต้องการของประชาชนมาให้หน่วยงานของรัฐ ในสมัยก่อนเปิดเขตเป็นอำเภอ พัฒนาการคนเดียวรับผิดชอบ 1 ตำบลหลายหมู่บ้าน หน่วยงานของรัฐก็มีมาก เพื่อความรวดเร็วและแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า พัฒนาการก็เลยจะต้องทำงานเอนกประสงค์ คือจะต้องรู้ทุกอย่าง ช่วยชาวบ้านได้เฉพาะหน้า จะฉีดยาไก่หรือเบ็ดก็ได้ จะตอนวัวตอนควายก็ได้ สร้างส้วมก็ได้ ผลจากการเป็นพัฒนากรเอนกประสงค์ทำให้หลักสูตรฝึกอบรมก่อนประจำการในสมัยนั้นต้องมีการฝึกอบรมถึง 2 ปี มีการฝึกอบรมเรื่องการเกษตร การสุขาภิบาล ฯลฯ ต่อมาลดเวลาลงเป็น 1 ปี, 6 เดือน, 4 เดือน, 3 เดือน และ 2 เดือนเศษ ๆ อย่างในปัจจุบัน

ช่วงที่ 2 ระหว่าง พ.ศ. 2515-2524 ก็เริ่มมีแนวความคิดอีกอันหนึ่งคือ จากการที่พัฒนากรทำงานกับประชาชน ถ้าทำกับประชาชนแต่ละคนเกิดขีดความสามารถ เพราะในหลักการพัฒนากร 1 คนรับผิดชอบ 1 ตำบล มี 5-10 หมู่บ้าน หมู่บ้านหนึ่งก็จะมีประชากรประมาณ 150 หลังคาเรือน หมู่บ้านหนึ่งรวม 500-700 คน รวม 1 ตำบลประมาณ 7,000 คน พัฒนาการ 1 คน จะทำงานกับประชาชน 7,000 คนย่อมลำบาก ดังนั้นจะมีวิธีการอย่างไรที่จะทำให้ได้วิธีนั้นคือการทำงานผ่านกลุ่ม จึงต้องมีการรวมกลุ่มกัน เพราะฉะนั้นพัฒนากรจะเปลี่ยนบทบาทจากพัฒนากรเอนกประสงค์มาเป็นผู้รวมกลุ่ม (village organizer) คือเป็นผู้รวมกลุ่มชาวบ้าน ดังนั้นในช่วง พ.ศ. 2515-2524 พัฒนาการจึงมีบทบาทเป็นผู้รวมกลุ่ม ซึ่งมีบทบาทเป็นผู้เชื่อมประสาน เป็นผู้ร่วมปฏิบัติการ และเป็นผู้ส่งเสริมและเผยแพร่ ในหลักสูตรการฝึกอบรมพัฒนากรก่อนประจำการ แทนที่จะต้องฝึกในเรื่องการตอนไก่ ฉีดยา ทำหัวส้วม ก็จะมาเป็นเรื่องเทคนิคของการรวมกลุ่ม เทคนิคการจัดการประชุม มนุษย์สัมพันธ์ เทคนิคการทำงานกับชาวบ้านเพื่อเสริมบทบาทพัฒนากรในฐานะเป็นผู้รวมกลุ่ม จึงเกิดกลุ่มต่าง ๆ ขึ้นในตำบลมากมาย

ช่วงปัจจุบัน เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2525 ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5-6 ได้กำหนดกลไกให้ยึดการมีส่วนร่วมของประชาชน การผสมผสานระหว่างหน่วยงานของรัฐ และยึดพื้นที่ล้าหลัง ปานกลาง เป็นพื้นที่เน้นหนักและให้เอกชนเข้ามาร่วมพัฒนาในพื้นที่ที่กำหนด มาตรการพัฒนาชุมชนจึงได้กำหนดบทบาทของนักพัฒนาให้เป็นผู้จัดการการพัฒนา ซึ่งได้แก่การเป็นผู้ที่จัดแจง อำนาจการ หรืออำนาจความสะดวกที่จะทำให้เกิดการพัฒนาขึ้นมา การพัฒนาในที่นี้ก็จะมองให้เป็นรูปธรรมและ เห็นได้ชัดก็คือ การที่มีแผนพัฒนาชนบทระดับตำบลที่มีประสิทธิภาพ นักพัฒนาซึ่งมีบทบาทเป็นผู้จัดการการพัฒนา โดยมีกฎหมายหรือระเบียบรองรับให้เป็นที่ปรึกษา กสศ. และเลขานุการ คปต. ซึ่งมีหน้าที่สนับสนุนทางวิชาการให้สภาตำบลจัดทำแผนพัฒนาชนบทระดับตำบลที่มีประสิทธิภาพ จึงจำเป็นจะต้องมีความรู้ความสามารถในการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ โดยการจัดการให้มีแผนพัฒนา ซึ่งดำเนินการจัดแจงให้เกิดการพัฒนาขึ้นมา โดยเป็นผู้จัดแจง อำนาจความสะดวก สนับสนุนประสานงาน ไม่ใช่เป็นคนทำเอง แต่จัดแจงให้คนอื่นทำแล้วเกิดการพัฒนาขึ้นมา

จะเห็นได้ว่าบทบาทของนักพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ซึ่งขณะทำงานจัดทำเอกสารการพัฒนารัฐบาลได้กล่าวถึงบทบาทของนักพัฒนาในปัจจุบันได้ดังนี้⁴

1. เป็นผู้เชื่อมประสาน (linker) หมายถึงการนำหรือการชักนำนักวิชาการ บริการของรัฐไปถึงประชาชน และชักนำประชาชนไปพบกับนักวิชาการเพื่อรับบริการตามความต้องการโดยถูกต้องและเหมาะสม การประสานโดยประสานงานระหว่างประชาชน ผู้นำท้องถิ่น หน่วยงานเอกชน และหน่วยงานของรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง และการติดตามงาน กล่าวคือ เมื่อนำเจ้าหน้าที่วิชาการไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานใดไปให้ความช่วยเหลือให้ความรู้แก่ประชาชนแล้ว ต้องคอยติดตามและรายงานผลให้หน่วยงานนั้น ๆ ทราบ

⁴ กรมการพัฒนารัฐบาล กระทรวงมหาดไทย, การพัฒนารัฐบาลหลักและวิธีปฏิบัติ (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดบางกอกบลิ๊ก, 2530), หน้า 30-31.

2. เป็นผู้กระตุ้น (catalyst) ได้แก่การวางแผนทำการสำรวจข้อมูลทั้งปวงในท้องที่เพื่อร่วมกับราษฎรหรือตัวแทนวางแผนพัฒนาตำบลขึ้น การจัดรวมกลุ่ม ชักนำราษฎรให้เข้าร่วมกันจัดตั้งเป็นกลุ่มต่าง ๆ เพื่อร่วมกันคิด ปรีกษา ทำแผน และทำกิจกรรมและการร่วมปฏิบัติงาน ลงมือช่วยเหลือร่วมปฏิบัติงานกับราษฎรตามโครงการต่าง ๆ

3. เป็นนักส่งเสริม (extension worker) ได้แก่ การฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนทักษะแก่ประชาชน การสาธิตกิจกรรมซึ่งเป็นความรู้ใหม่ ๆ และการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ ความคิด และผลงานที่ประชาชนได้ร่วมมือกันจัดทำขึ้น

ในส่วนหน้าที่ของพัฒนากรนั้น คณะทำงานจัดทำเอกสารการพัฒนารวมชนได้อธิบายถึงหน้าที่ของพัฒนากรไว้ สรุปได้ดังนี้⁵

1. จัดเตรียมชุมชนเพื่อเป็นฐานรองรับการพัฒนาต่าง ๆ งานที่ปฏิบัติได้แก่ การสำรวจข้อมูลของหมู่บ้านตำบล จัดทำวิเคราะห์ข้อมูลของหมู่บ้านตำบล ร่วมกับเจ้าหน้าที่ 4 กระทรวงหลักและสภาตำบล จัดทำแผนพัฒนาตำบล การจัดทำโครงการพัฒนาหมู่บ้านและตำบล การจัดตั้งองค์กรประชาชนในระดับหมู่บ้านตำบล การจัดตั้งศูนย์พัฒนาตำบล (คพต.) การปรับปรุง คพต. เพื่อเป็นศูนย์กลางของการรวบรวมวิทยาการต่าง ๆ การคัดเลือกแสวงหาผู้นำท้องถิ่นทุกประเภท การจัดการฝึกอบรมหรือพัฒนาลักษณะการเป็นผู้นำ การจัดให้มีกิจกรรมพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การจัดให้มีกิจกรรมพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการบริโภค การจัดให้มีกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาอนามัยและจัดระเบียบชุมชน และการจัดให้มีกิจกรรมสาธารณะทั่วไป

2. จัดตั้งและพัฒนาองค์กรประชาชนให้สามารถเป็นหน่วยนำในการพัฒนา งานที่ปฏิบัติได้แก่ การจัดตั้งและฝึกอบรม กพต. (คณะกรรมการพัฒนาเด็ก) การจัดตั้งและฝึกอบรม กพสม. (คณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับหมู่บ้าน) การจัดตั้งและฝึกอบรม กพสต. (คณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับตำบล) การจัดตั้งและฝึกอบรม กพสอ. (คณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับอำเภอ) การจัดตั้งและฝึกอบรม กพสจ. (คณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับจังหวัด) การฝึกอบรมเยาวชน

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 45-46.

เพื่อจัดตั้ง ศยต. (ศูนย์เยาวชนตำบล) การฝึกอบรม คปต. (คณะกรรมการสนับสนุนการปฏิบัติ การพัฒนาชนบทระดับตำบล) การฝึกอบรม กสต. (คณะกรรมการสภาตำบล) และการฝึกอบรม กม. (คณะกรรมการหมู่บ้าน)

3. พัฒนาคณะภาพของประชาชน งานที่ปฏิบัติได้แก่ การคัดเลือกและฝึกอบรม ผดต. (ผู้ดูแลเด็ก) การจัดให้มีกิจกรรมวันพัฒนา จัดให้มีกิจกรรมวันกตัญญู จัดให้มีกิจกรรมทุกประเภท ที่แสดงออกถึงการรักษาและส่งเสริมวัฒนธรรมไทยและศีลธรรมอันดีของประชาชน การจัดให้มี หมู่บ้านพัฒนาตัวอย่าง งานให้การศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในครอบครัวให้มีสุขภาพ อนามัยสมบูรณ์ งานให้การศึกษาชุมชนในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต

4. สร้างเสริมอาชีพและรายได้ของประชาชนได้พอมีพอกิน (เป็นอย่างน้อย) งาน ที่ปฏิบัติได้แก่การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต งานจัดตั้งกลุ่มอาชีพ งานฝึกอบรมอาชีพเบื้องต้น งานฝึกอบรมเพิ่มพูนทักษะด้านอาชีพ การหาตลาดจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์ งานตั้งศูนย์รวบรวม ผลิตภัณฑ์ งานจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาด งานการดำเนินงานกิจกรรมอยู่จนางธนาคารข้าว งาน ส่งเสริมอาชีพทั่วไป และงานสาธิตอาชีพทั่วไป

5. ประสานกิจกรรมการพัฒนาระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ งานที่ปฏิบัติได้แก่การ ประสานงานกับหน่วยงานเอกชนต่าง ๆ ที่เข้าไปดำเนินงานพัฒนาชุมชนในหมู่บ้าน ตำบล การ ส่งเสริมเผยแพร่งานพัฒนาชุมชน และให้การศึกษาแก่ประชาชนในหมู่บ้าน ตำบล การติดตาม ช่วยเหลือในการดำเนินงานตามโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในหมู่บ้าน ตำบล การประสานการใช้ประโยชน์จากโครงการที่ได้ดำเนินการเสร็จแล้วให้ประชาชนได้รับ ประโยชน์ด้วยความเป็นธรรม และรับผิดชอบควบคุมดูแลรักษาอย่างใกล้ชิด การประเมินผล โครงการที่ทุกหน่วยงานเข้าไปดำเนินการในหมู่บ้านตำบลเพื่อที่จะไปปรับใช้ เพื่อความร่วมมือกับ หน่วยงาน งานเผยแพร่ข่าวสารและประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนเพื่อให้หน่วยงานอื่น เข้ามามี ส่วนร่วมดำเนินการ และการสนับสนุนการดำเนินงานกองทุนพัฒนาเด็กในการการแสวงหาผู้ บริจาคสมทบกองทุนพัฒนาเด็ก

6. หน้าที่อื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย งานที่ปฏิบัติได้แก่ หน้าที่เลขานุการคณะกรรมการ สนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล (คปต.) หน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินงานหมู่บ้าน อพป. ตามหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท 1702/ว 1372 ลงวันที่ 16 พฤศจิกายน 2524

และ ที่ มท 170/1/ว 575 ลงวันที่ 14 กันยายน 2525 หน้าี่ตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดำเนินงานขอคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2526 หน้าี่ตามประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 326 พ.ศ. 2515 เป็นที่ปรึกษาสภาตำบล (กรณีได้รับการคัดเลือกจากอำเภอ และได้รับการ แต่งตั้งจากผู้ว่าราชการจังหวัด) หน้าี่ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยโครงการสร้าง งานในชนบท พ.ศ. 2527 หน้าี่ในการปฏิบัติงานเป็นประชาสงเคราะห์ตำบล และงานที่ได้รับ มอบหมายจากผู้บังคับบัญชา

จากการแยกแยะให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ของพัฒนากรตามภารกิจ 6 ประการ โดย ละเอียดลั้ก็พอจะรวบรวมได้พอเป็นสังเขปออกเป็นข้อ ๆ ดังนี้คือ

1. จัดเตรียมชุมชนเพื่อเป็นฐานรองรับการพัฒนาต่าง ๆ งานที่ปฏิบัติ
 - 1.1 การสำรวจข้อมูลของหมู่บ้าน-ตำบล
 - 1.2 จัดทำวิเคราะห์ข้อมูลของหมู่บ้าน-ตำบล
 - 1.3 ร่วมกับเจ้าหน้าที่ 4 กระทรวงหลัก และสภาตำบลจัดทำแผนพัฒนาตำบล
 - 1.4 การจัดทำโครงการพัฒนาหมู่บ้านและตำบล
 - 1.5 การจัดตั้งองค์กรประชาชนในระดับหมู่บ้าน-ตำบล
 - 1.6 การจัดตั้งศูนย์พัฒนาตำบล (ศพต.)
 - 1.7 การปรับปรุง ศพต. เพื่อเป็นศูนย์กลางของการรวบรวมวิทยาการต่าง ๆ
 - 1.8 การจัดตั้งศูนย์เยาวชนตำบล
 - 1.9 การคัดเลือกแสวงหาผู้นำท้องถิ่นทุกประเภท
 - 1.10 การจัดการฝึกอบรมหรือพัฒนาลักษณะการเป็นผู้นำ
 - 1.11 การจัดให้มีกิจกรรมพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร
 - 1.12 การจัดให้มีกิจกรรมพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการบริโภค
 - 1.13 การจัดให้มีกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาอนามัยและจัดระเบียบชุมชน
 - 1.14 การจัดให้มีกิจกรรมสาธารณะทั่วไป

2. จัดตั้งและพัฒนางองค์การประชาชนให้สามารถเป็นหน่วยงานในการพัฒนางาน
ที่ปฏิบัติ

- 2.1 การจัดตั้งและฝึกอบรม กนด. (คณะกรรมการพัฒนาเด็ก)
- 2.2 การจัดตั้งและฝึกอบรม กพสม. (คณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับหมู่บ้าน)
- 2.3 การจัดตั้งและฝึกอบรม กพสต. (คณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับตำบล)
- 2.4 การจัดตั้งและฝึกอบรม กพสอ. (คณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับอำเภอ)
- 2.5 การจัดตั้งและฝึกอบรม กพสจ. (คณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับจังหวัด)
- 2.6 การฝึกอบรมเยาวชนเพื่อจัดตั้ง ศยต. (ศูนย์เยาวชนตำบล)
- 2.7 การฝึกอบรม คปต. (คณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล)
- 2.8 การฝึกอบรม กสต. (คณะกรรมการสภาตำบล)
- 2.9 การฝึกอบรม กม. (คณะกรรมการหมู่บ้าน)

3. พัฒนาคุณภาพของประชาชน งานที่ปฏิบัติ

- 3.1 การคัดเลือกและฝึกอบรม ผดด.
- 3.2 การจัดให้มีกิจกรรมวันพัฒนา
- 3.3 การจัดให้มีกิจกรรมวันกตัญญู
- 3.4 การจัดให้มีกิจกรรมทุกประเภทที่แสดงออกถึงการรักษาและส่งเสริมวัฒนธรรมไทยและศีลธรรมอันดีของประชาชน
- 3.5 การจัดให้มีหมู่บ้านพัฒนาตัวอย่าง
- 3.6 งานให้การศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในครอบครัวให้มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์
- 3.7 งานให้การศึกษาชุมชนในการประกอบอาชีพและดำรงชีวิต

4. สร้างเสริมอาชีพและรายได้ของประชาชนให้พอมีพอกิน (เป็นอย่างน้อย)
งานที่ปฏิบัติ

- 4.1 งานจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
- 4.2 งานจัดตั้งกลุ่มอาชีพ
- 4.3 งานฝึกอบรมอาชีพเบื้องต้น
- 4.4 งานฝึกอบรมเพิ่มพูนทักษะด้านอาชีพ
- 4.5 การหาตลาดจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์
- 4.6 งานตั้งศูนย์รวบรวมผลิตภัณฑ์
- 4.7 งานจัดตั้งศูนย์สวัสดิการตลาด
- 4.8 งานการดำเนินงานกิจกรรมยุ้งฉางธนาคารข้าว
- 4.9 งานส่งเสริมอาชีพทั่วไป
- 4.10 งานสาริตอาชีพทั่วไป

5. ประสานกิจกรรมการพัฒนาระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ งานที่ปฏิบัติได้แก่

- 5.1 ประสานงานกับหน่วยงานเอกชนต่าง ๆ ที่เข้าไปดำเนินงานพัฒนาชุมชนในหมู่บ้าน ตำบล
- 5.2 การส่งเสริมเผยแพร่งานพัฒนาชุมชน
- 5.3 การให้การศึกษแก่ประชาชนในหมู่บ้าน ตำบล
- 5.4 การสนับสนุนการดำเนินงานกองทุนพัฒนาเด็กในการแสวงหาผู้บริจาคสมทบทุนพัฒนาเด็ก

6. หน้าที่ยื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย งานที่ปฏิบัติได้แก่

- 6.1 เป็นเลขานุการคณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล (คปต.)
- 6.2 ดำเนินงานหมู่บ้าน อพป. ตามหนังสือกระทรวงมหาดไทยที่ มท.1702/ว1372 ลงวันที่ 16 พฤศจิกายน 2524
- 6.3 เป็นที่ปรึกษาสภาตำบล

- 6.4 ปฏิบัติหน้าที่ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยโครงการสร้างงานในชนบท (กสช.)
- 6.5 ปฏิบัติงานเป็นประชาสงเคราะห์ตำบล
- 6.6 งานที่ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชา

โดยที่พัฒนากร คือ ข้าราชการพลเรือน สังกัดกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่รับผิดชอบการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนในหมู่บ้านตำบล มีภารกิจหน้าที่กว้างขวาง มีลักษณะการปฏิบัติงานหลาย ๆ รูปแบบทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ทั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งความเจริญความผาสุกของส่วนรวม เพื่อให้การศึกษาเกี่ยวกับหน้าที่ของพัฒนากรมีขอบเขตแน่นอน เข้าใจได้ง่ายขึ้น ได้มีการจัดแบ่งหน้าที่ของพัฒนากรออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้ คือ

- หน้าที่ตามที่มีระเบียบกฎหมายรองรับ
- หน้าที่ในฐานะนักพัฒนา
- หน้าที่ตามภารกิจของกรมการพัฒนาชุมชน

1. หน้าที่มีระเบียบกฎหมายรองรับ

- 1.1 เป็นที่ปรึกษาสภาตำบล (กรณีที่ได้รับการคัดเลือกจากอำเภอและได้รับการแต่งตั้งจากผู้ว่าราชการจังหวัด) ตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 326 พ.ศ. 2515
- 1.2 เป็นเลขานุการคณะกรรมการสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล (คปต.) ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารการพัฒนาชนบท
- 1.3 เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการกลางและคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ของหมู่บ้าน อพป. ตามหนังสือกระทรวงมหาดไทยที่ มท 1702/ว.1372 ลงวันที่ 16 พฤศจิกายน 2534
- 1.4 เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการหมู่บ้าน ตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2526
- 1.5 ปฏิบัติหน้าที่ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วย โครงการสร้างงานในชนบท พ.ศ. 2532

1.6 ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ตามหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท 0703/ว.942 ลงวันที่ 3 พฤศจิกายน 2519 และตามคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ 735/2519 ลงวันที่ 3 พฤศจิกายน 2519 เรื่อง การช่วยเหลือราษฎรผู้ประสบปัญหาความเดือดร้อน

2. หน้าที่ในฐานะนักพัฒนา

- 2.1 จัดเตรียมชุมชนเพื่อเป็นฐานรองรับการพัฒนา เช่น การสำรวจชุมชน การวิเคราะห์ชุมชน การประเมินสภาวะการณ่ของชุมชน เป็นต้น
- 2.2 เป็นผู้ชี้แนะ กระตุ้น เร่งเร้าให้ประชาชนรู้จักค้นหาปัญหา ความเดือดร้อนและสิ่งที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขของชุมชนส่วนรวมทุกด้าน
- 2.3 เป็นผู้รวมกลุ่มชาวบ้านให้รู้จักการแก้ไขปัญหาของตนเองและให้การศึกษา เพื่อการพัฒนา
- 2.4 เป็นผู้จัดตั้งและพัฒนาองค์กรท้องถิ่นเพื่อบริหารงานพัฒนาในอันที่จะแก้ไขปัญหาท้องถิ่น
- 2.5 เป็นผู้ประสานงานหน่วยราชการไปให้ความรู้ในทุกด้านแก่ชาวชนบท
- 2.6 เป็นผู้ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้แก่ชาวชนบท
- 2.7 เป็นผู้รวมกลุ่มอาชีพ เพื่อเพิ่มพูนทักษะและพัฒนาคุณภาพผลผลิต ตลอดจนสร้างพลังกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกัน
- 2.8 เป็นผู้ให้ความรู้แก่ประชาชนในด้านการตลาด การจัดการ การระดมเงินออม เพื่อเป็นทุนด้านอาชีพ
- 2.9 เป็นผู้ส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยขั้นพื้นฐาน ในด้านการรู้จักเลือกตั้งผู้แทนของตนในระดับตำบล เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) กรรมการสภาตำบล (กสต.) คณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับหมู่บ้าน ตำบล (กพสม., กพสต.) กรรมการกลุ่มต่าง ๆ
- 2.10 เป็นผู้ให้การสงเคราะห์แก่ผู้ที่ประสบกับความเดือดร้อนจากภัยพิบัติต่าง ๆ ในฐานะประชาสัมพันธ์ตำบล
- 2.11 เป็นผู้ส่งเสริมและสนับสนุนประเพณีวัฒนธรรมที่ดงามของท้องถิ่น

2.12 เป็นผู้ชี้แนะให้ชาวบ้านรู้จักการพัฒนาหมู่บ้าน เช่น การจัดทำป้ายบ้าน ป้ายเลขที่บ้าน รั้วบ้าน การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ การสร้างส้วมที่ถูกต้องลักษณะ การรักษาความสะอาดของหมู่บ้าน

2.13 เป็นที่ปรึกษาให้การฝึกอบรมแก่กลุ่มคนทุกวัยที่มีปัญหาและสมควรได้รับการพัฒนา

3. หน้าที่ตามภารกิจของกรมการพัฒนาชุมชน

3.1 ร่วมจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล กชช. 2 ค. ผนวก จปฐ. และข้อมูล จปฐ. กับ คปต. และ กม.

3.2 สนับสนุนช่วยเหลือ กสท. ในการจัดทำแผนพัฒนาตำบล 5 ปี และประจำปี

3.3 ให้คำปรึกษาแนะนำแก่กรรมการกลางและกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ของ หมู่บ้าน อพป.

3.4 ให้คำแนะนำช่วยเหลือการจัดทำหรือคัดเลือกโครงการ กชช. และกำกับดูแลการดำเนินการเบิกจ่ายเงิน

3.5 จัดทำตารางติดตามผลการปฏิบัติงานตามโครงการ กชช. พร้อมทั้งรายงานความก้าวหน้าของการเบิกจ่ายเงิน และสรุปผลเมื่อสิ้นสุดโครงการ

3.6 รายงานเมื่อประสบปัญหาความเดือดร้อนของราษฎรที่จะต้องให้การ สงเคราะห์

3.7 ติดตามหาข้อมูลและให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์ประชาชนที่ประสบความ ทุกข์ยาก

3.8 ให้การศึกษาแก่ชุมชน องค์กรประชาชน ผู้นำท้องถิ่น ถึงแนวทางการพัฒนา ตามนโยบายและแผนงานของกรม

3.9 สนับสนุนให้มีการจัดตั้งกลุ่มตามความสนใจของประชาชน เพื่อดำเนิน กิจกรรมตามแผนงานของกรมฯ

3.10 จัดทำแผนพัฒนาชุมชนระดับตำบล 5 ปี และแผนปฏิบัติการประจำปี

3.11 จัดทำรายงานต่าง ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย เช่น พช. 1, พช. 2, พช. 3, พช. 6 รายงานสถานการณ์พิเศษ และรายงานผล และแผนการปฏิบัติงานประจำเดือน (แบบ 1 และ 2)

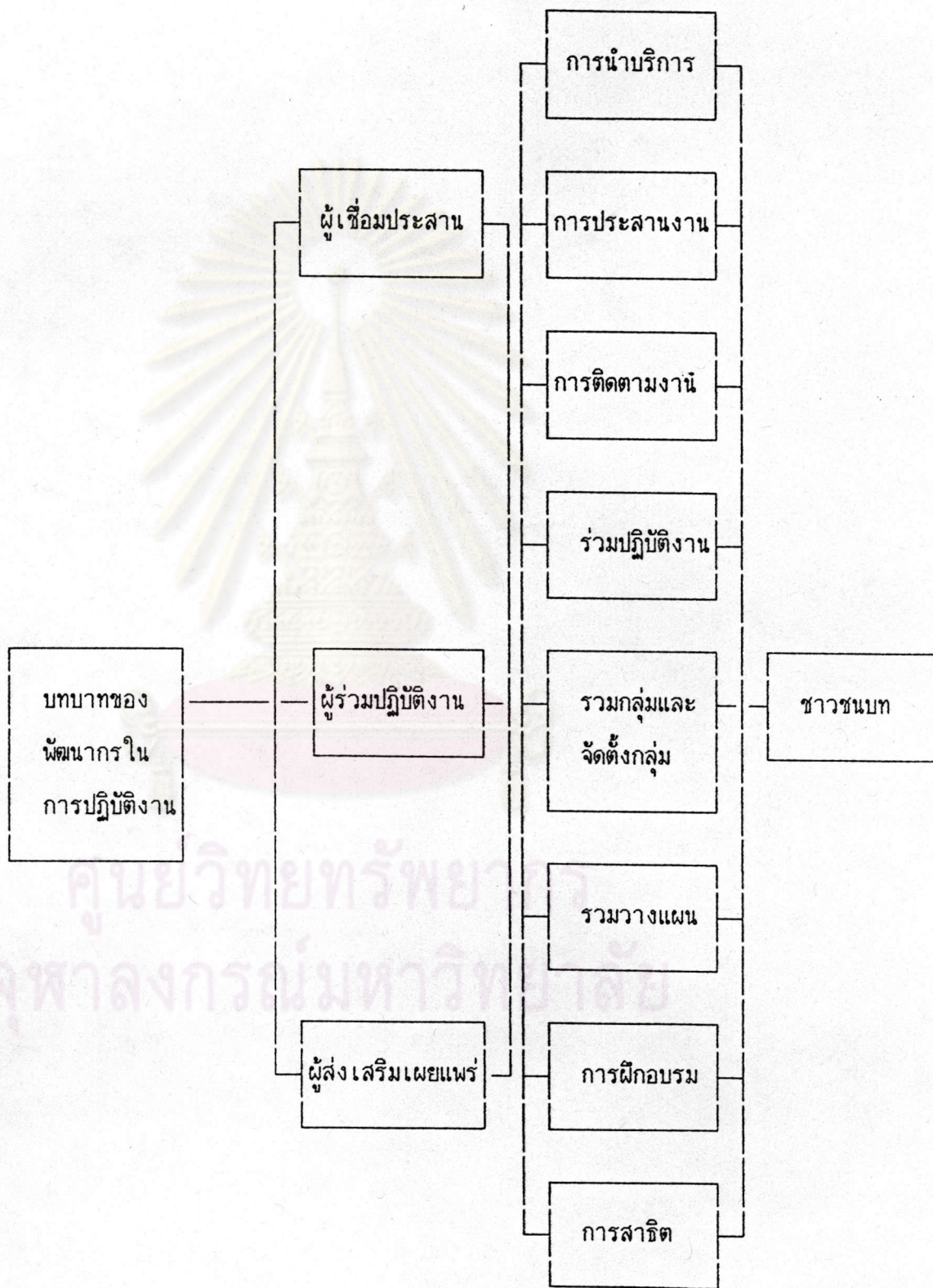
3.12 เก็บรักษาแบบสอบถามและรายงานต่าง ๆ รวมทั้งการส่งมอบ เมื่อมีการปรับเปลี่ยนโยกย้าย เช่น แบบสอบถาม กชช. 2 ค. แผนก จปฐ., พช. 1, พช.2 และ พช.3 ฯลฯ

3.13 หน้าที่อื่น ๆ ตามที่กรมฯมอบหมาย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพ 3.1 บทบาทในการปฏิบัติงานของพัฒนากร

การดำเนินงานพัฒนาชุมชนจะต้องอาศัยหลักความร่วมมือโดยสมัครใจของประชาชน เป็นมูลฐาน คือ ต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงนับตั้งแต่การร่วมคิดว่าจะทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร ดังนั้นการสร้างความสำเร็จให้แก่ชุมชนด้วยการพัฒนาชุมชนจึงจำต้องอาศัยความร่วมมือกันระหว่างประชาชนกับรัฐบาล โดยประชาชนเป็นฝ่ายแสดงความต้องการและแสดงความสามารถ ฝ่ายรัฐบาลจะเป็นผู้กระตุ้นเตือน ช่วยเหลือและแนะนำประชาชน โดยมีความต้องการและตระหนักในปัญหาหรืออุปสรรคข้อขัดข้องในการดำรงชีวิต และใช้กำลังของตนที่มีอยู่ แก้ไขปัญหาของตนเอง และจะเป็นผู้จัดเตรียมบริการให้แก่ประชาชนได้ช่วยตัวเองได้มากที่สุด เสียก่อน แล้วรัฐจึงเข้าไปช่วยเหลือเมื่อจำเป็นหรือเกินกำลังของประชาชนเท่านั้น

นิยามและความหมายของการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนไม่ใช่งานใหม่ เป็นความคิดที่มีมานานแล้ว เพียงแต่วิธีการดำเนินงาน เท่านั้นที่แตกต่างออกไปตามกาลสมัย และเป็นงานที่ได้ดำเนินการอยู่ตามประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก เวลานี้ โดยเรียกชื่อต่างกันออกไป เช่น ศรีลังกาเรียกว่าการพัฒนาชนบท (rural development) ไต้หวันเรียกว่า rural reconstruction ปากีสถานเรียกว่าประชาธิปไตยขั้นพื้นฐาน (basic democracy) และองค์การสหประชาชาติและประเทศไทยเรียกว่าการพัฒนาชุมชน (community development)

นิยามและความหมายของคำว่า การพัฒนาชุมชน มีผู้ให้ความหมายไว้หลายประการ ดังนี้

ไพรัตน์ เดชะรินทร์^๑ ได้อธิบายว่าการพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยความร่วมมืออย่างจริงจังของประชาชนและควรจะเป็น

^๑ไพรัตน์ เดชะรินทร์, ทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน (กรุงเทพฯ : วัชรินทร์การพิมพ์, 2506), หน้า 9.

ความคิดริเริ่มของประชาชนเองด้วยกัน แต่ถ้าประชาชนไม่รู้จักริเริ่มก็ให้ใช้เทคนิคกระตุ้นเตือนให้เกิดความคิดริเริ่มขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการนี้ได้รับการตอบสนองจากประชาชนด้วยความกระตือรือร้นอย่างจริงจัง

องค์การสหประชาชาติได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการซึ่งดำเนินไปด้วยการร่วมกำลังของราษฎรเองกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เพื่อปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ ให้เจริญยิ่งขึ้น และผสมผสานชุมชนเหล่านั้นเข้าเป็นชีวิตของชาติ และเพื่อทำให้ราษฎรสามารถอุทิศตนเองเพื่อความก้าวหน้าของประเทศได้อย่างเต็มที่^๙

กองฝึกอบรม กรมการพัฒนาชุมชน^{๑๐} ได้ให้ความหมายว่า "การพัฒนาชุมชนเป็นการสร้างชุมชนให้เจริญโดยอาศัยกำลังความสามารถของประชาชนและความช่วยเหลือของรัฐบาลพร้อมกัน"

พัฒนา บุญรัตพันธุ์^{๑๑} ให้ความหมายว่าหลักการของการพัฒนานั้นเกิดจากความเชื่อที่ว่าชุมชนหรือกลุ่มคนนั้นเป็นผู้ที่มีความสามารถอยู่จะปรากฏออกมาหรือไม่ก็แล้วแต่ว่ามีความสามารถเหลืออยู่ มีอยู่ งานพัฒนาชุมชนโดยหลักการนี้จะพยายามไปแคะได้เอาความสามารถรู้สึกกับผิดชอบชั่วดี ความคิด แนวทางอันถูกต้องเอามารวม ๆ เข้าเพื่อทำให้ชุมชนนั้นพัฒนาก้าวหน้าขึ้นไปสู่ความเจริญมั่นคง

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า 11.

^{๑๐} กองฝึกอบรม กรมการพัฒนาชุมชน, คู่มือและประมวลการสอนสำหรับวิทยากรเล่มที่ 1 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2513) หน้า 2.

^{๑๑} พัฒนา บุญรัตพันธุ์, คู่มือการศึกษางานพัฒนาชุมชน (กรุงเทพฯ : วัชรินทร์การพิมพ์, 2516), หน้า 7.

นิรุติ ไชยกุล¹² ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนว่า การพัฒนาชุมชนคือการพัฒนา กำลังความคิดและความสามารถของประชาชนในการทำงานร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐบาลกับ ประชาชน และระหว่างประชาชนด้วยกัน เพื่อปรับปรุงตนเองและชุมชนไปสู่ความเจริญทั้งใน ด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา อนามัย และขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม อันจะนำไปสู่ ความมั่นคงของชาติและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย

จากความหมายหรือคำจำกัดความดังกล่าวมาแล้ว อาจสรุปความหมายของการ พัฒนาชุมชนได้ว่า

การพัฒนาชุมชน คือ "การพัฒนาความคิด ความสามารถของประชาชนในชุมชน เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการช่วยตนเอง เพื่อนบ้าน และชุมชน ให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดี ขึ้น โดยความร่วมมือระหว่างประชาชนกับรัฐบาล การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการนำเอาบริการของ รัฐบาลผนวกเข้ากับความต้องการของประชาชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น"

ปรัชญาของการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนมุ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับคนและเห็นว่ามนุษย์ทุกคนควรมีสิทธิและ เสมอภาคเท่ากัน จึงกำหนดปรัชญาของการพัฒนาชุมชน ดังนี้

1. การพัฒนาชุมชนนั้นให้ความเชื่อมั่นและศรัทธาในตัวบุคคลว่า เป็นทรัพยากร (human resources) ที่มีความสำคัญที่สุดในความสำเร็จของการดำเนินงานทั้งปวง และเชื่อ อย่างแน่นอนว่ามนุษย์ทุกคนมีความสามารถที่จะพัฒนาตัวเองได้ตามขีดความสามารถของกายภาพ ของตน หากโอกาสอำนวยและมีผู้คอยชี้แนะที่ถูกต้อง

¹²นิรุติ ไชยกุล, นโยบายและการดำเนินงานของกรมการพัฒนาชุมชน
(กรุงเทพฯ : โรงเรียนนักปกครองระดับสูง, กระทรวงมหาดไทย, 2519) หน้า 20.

2. การพัฒนาชุมชนเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนปรารถนาต้องการความยุติธรรมที่จะมีชีวิตอยู่ในสังคม (social justice) ต้องการอยู่ในสังคมด้วยความสุขกายสุขใจ (social satisfaction) และต้องการให้เป็นที่ยอมรับในสังคมด้วย (social acceptability)

แนวความคิดของการพัฒนาชุมชน

1. แนวความคิดทั่วไป

แนวความคิดของการพัฒนาชุมชนถือได้ว่า เป็นการดำเนินงานแก้ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน ซึ่งเป็นในรูปของการบำบัดทุกข์-บำรุงสุขแก่ประชาชนนั่นเอง

สิ่งแรกที่ต้องดำเนินการคือ การบำบัดทุกข์ ซึ่งจะกระทำได้ก็แต่โดยการทราบปัญหาอันแท้จริงของประชาชนในชุมชนนั้น แล้วก็หาทางกับปัญหานั้น ๆ เสียก่อน แล้วก็เริ่มดำเนินการด้านบำรุงสุข โดยวิธีสอบถามความต้องการอันแท้จริงของประชาชน แล้วหาวิธีตอบสนองความต้องการนั้น กล่าวโดยย่อแล้ว แนวความคิดในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนต้องเริ่มต้นด้วยการค้นหาปัญหาและความต้องการอันแท้จริงของประชาชนจากประชาชน มิใช่ให้คนภายนอกไปถึงปัญหาความต้องการของคนในชุมชน

นอกจากนี้การพัฒนาชุมชนยังมีแนวความคิดที่จะระดมทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชนในชุมชน ทั้งที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งจะเป็นการช่วยให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นในการช่วยเหลือตนเองต่อไป

2. แนวความคิดเชิงกลยุทธ์

นอกจากแนวความคิดกว้าง ๆ แล้ว การพัฒนาชุมชนยังมีแนวคิดในกลยุทธ์ของการดำเนินงานใน 4 ลักษณะ คือ

1) การพัฒนาชุมชนนั้นเป็นกระบวนการ (as a process) ซึ่งหมายความว่า การดำเนินงานพัฒนาชุมชนต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง ครบกระบวนการและขั้นตอนจะขาดช่วง

ขาดตอนมิได้

2) การพัฒนาชุมชนเป็นกรรมวิธีหรือวิธีการ (as a method) หมายถึง การดำเนินงานจะต้องกำหนดจุดหมายปลายทางหรือวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน แล้วมีการกำหนด มาตรการวิธี (means) ที่จะให้บรรลุจุดหมายปลายทางนั้น

3) การพัฒนาชุมชนเป็นโครงการ (as a program) หมายถึง การดำเนินงานพัฒนาชุมชนจะต้องประกอบด้วยชุดของกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์

4) การพัฒนาชุมชนในลักษณะที่เป็นขบวนการ (as a movement) หมายถึง การที่จะต้องเข้าไปกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความรู้สึกนึกคิด เกิดความรู้สึกหรืออารมณ์ที่จะ ตระหนักถึงปัญหาและร่วมมือกันแก้ปัญหา

แต่ใช้ว่าแนวความคิดการพัฒนาชุมชนจะถูกมองในลักษณะใด สิ่งสำคัญคือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่ คิดริเริ่ม ตัดสินใจ ปฏิบัติ และ ร่วมรับผิดชอบทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน

หลักการดำเนินงานพัฒนาชุมชน

องค์การสหประชาชาติได้กำหนดหลักการดำเนินงานพัฒนาชุมชนไว้ 10 ประการ คือ

- 1) ต้องสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของประชาชน
- 2) ต้องเป็นโครงการอเนกประสงค์ สามารถแก้ปัญหาในหลาย ๆ ด้าน
- 3) ต้องเปลี่ยนแปลงทัศนคติไปพร้อม ๆ กับการดำเนินงาน
- 4) ต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วม
- 5) ต้องแสวงหาผู้นำท้องถิ่น
- 6) ต้องยอมรับและให้โอกาสสตรีและเยาวชน เข้ามามีบทบาทร่วมในโครงการ
- 7) รัฐต้องเตรียมจัดบริการให้การสนับสนุน
- 8) ต้องมีการวางแผนอย่างเป็นระบบทุกระดับ
- 9) สนับสนุนให้องค์กร เอกชน

- 10) ต้องมีการวางแผนให้เกิดความเจริญแก่ชุมชนที่สอดคล้องกับความเจริญในระดับชาติด้วย

โดยสรุปแล้ว หลักการพัฒนาชุมชน มี 7 ประการ คือ

- 1) หลักความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของประชาชน
- 2) หลักการแสวงหาผู้นำ
- 3) หลักการทำงานกับกลุ่ม
- 4) หลักการสมทบของราษฎร
- 5) หลักการประสานงาน
- 6) หลักการรับผิดชอบร่วมกัน
- 7) หลักการขยายผล

วิธีดำเนินงานพัฒนาชุมชน

จุดสำคัญของวิธีดำเนินงานพัฒนาชุมชนคือ ทำอย่างไรจะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมให้มากที่สุด วิธีดังกล่าวคือ

- 1) การให้การศึกษอบรมให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้
- 2) การทำงานกับกลุ่ม

ซึ่งวิธีการทั้ง 2 วิธีมีความสัมพันธ์ต่อกัน และต้องเริ่มต้นด้วยการแสวงหาข้อมูล มีการวางแผน และการร่วมมือดำเนินการของประชาชน โดยการสนับสนุนให้คำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ และมีการประสานงานขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ

ยุทธศาสตร์การพัฒนารัฐ

กลไกสำคัญคือ การมีผู้นำการเปลี่ยนแปลง (change agent) ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ต้องมีบทบาทในสาระสำคัญ ๓ ประการคือ

- 1) หน้าที่ต่อประชาชน โดยต้องทำหน้าที่เสมือนผู้ติดต่อรวมกำลังกระตุ้นให้ชาวบ้าน รู้จักคิด ริเริ่ม รวมตัว รวมกำลังกันเพื่อช่วยเหลือตนเอง เข้าไปคลุกคลีกับชาวบ้านให้ความคิด และแนะนำแนวทางในการทำงานแก่ชาวบ้าน
- 2) หน้าที่ต่อรัฐ โดยต้องทำหน้าที่เป็นสื่อกลางประสานระหว่างประชาชนกับกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ เป็นผู้ให้บริการของรัฐไปถึงมือประชาชน

ผู้นำการเปลี่ยนแปลงได้แก่ พัฒนาการ เป็นต้น จึงต้องมีความรอบรู้ต่อความยาก ลำบาก

กลยุทธ์การพัฒนารัฐ

กลยุทธ์การพัฒนารัฐ คือ การกำหนดจุดหมายปลายทางของการดำเนินงานพัฒนา รัฐ และวิธีการจะไปสู่จุดหมายเหล่านี้้อย่างเป็นระเบียบ มีทิศทางที่แน่นอนโดย "การวางแผน" ไว้ล่วงหน้าเป็นสำคัญ ซึ่งการวางแผนนี้อาจเน้นหนักไปในเรื่องต่าง ๆ ตามสมควรแก่ สภาพการณ์นั้นกฤษฎีกายกย่องหนักแน่นที่การพัฒนาที่องค์ประกอบของคน เช่น การพัฒนาความสามารถ ความรอบรู้ ทักษะ ค่านิยมของคน ฯลฯ ส่วนนักเศรษฐศาสตร์ก็จะเน้นการเพิ่มรายได้นักรัฐศาสตร์ก็เน้นที่สร้างองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น

สรุปแล้วการพัฒนารัฐหลายถึงกระบวนการอย่างหนึ่งที่รัฐบาลนำมาใช้เพื่อเป็นการ กระตุ้นเตือน ยั่วยุ และส่งเสริมประชาชนให้เกิดความคิดริเริ่ม และเข้าร่วมมือในการดำเนินงานปรับปรุงความเป็นอยู่ของตนเอง และเสริมสร้างท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าทั้งในทางด้าน

เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมีแนวคิดมูลฐาน
อยู่ 3 ประการ คือ

1. การช่วยเหลือตนเองและการช่วยเหลือเพื่อให้สามารถช่วยตนเองได้ ประชาชน
ในท้องถิ่นจะต้องช่วยตัวเองในรูปแบบของแรงงาน วัสดุและทรัพย์สิน เพื่อพัฒนาท้องถิ่นของตน
หากเกินความสามารถรัฐบาลจึงจะให้การสนับสนุนตามควร

2. การพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ มีความหมายว่าปัญหาของชุมชน
หรือของประเทศไม่อาจแก้ไขด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง หรือโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง โดย
เฉพาะเท่านั้น แต่จะต้องเป็นการประสานการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเป็นการ
ประสานงานของวิธีการหลายวิธีและหลายด้าน เพราะปัญหาของชุมชนนั้นมีต้นตอเกิดจากแหล่ง
ต่าง ๆ หรือมีสาเหตุหลายประการ จึงต้องดำเนินการด้วยวิธีต่าง ๆ หลายด้านพร้อมกันไป

3. การพัฒนาชุมชนเป็นการดำเนินงานที่เริ่มจากท้องถิ่นชนบทโดยมีวัตถุประสงค์
ที่สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาของประเทศ

โดยสรุปจากความหมายและหลักการดำเนินงานของพัฒนากรที่กล่าวมาข้างต้นพอที่จะมอง
เห็นภาพกว้าง ๆ ในการปฏิบัติหน้าที่พัฒนากร ซึ่งโดยปกติก็จะมีวิธีการที่แตกต่างกันออกไป
ดังนั้นจึงน่าสนใจสำหรับงานชิ้นนี้ ก็คือ พัฒนาการจะปฏิบัติหน้าที่ได้สำเร็จจะต้องใช้วิธีใดบ้าง
ความเกี่ยวพันระหว่างวิธีการปฏิบัติต่าง ๆ มีหรือไม่ ซึ่งผู้วิจัยจะได้ทำการศึกษาในบทต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย